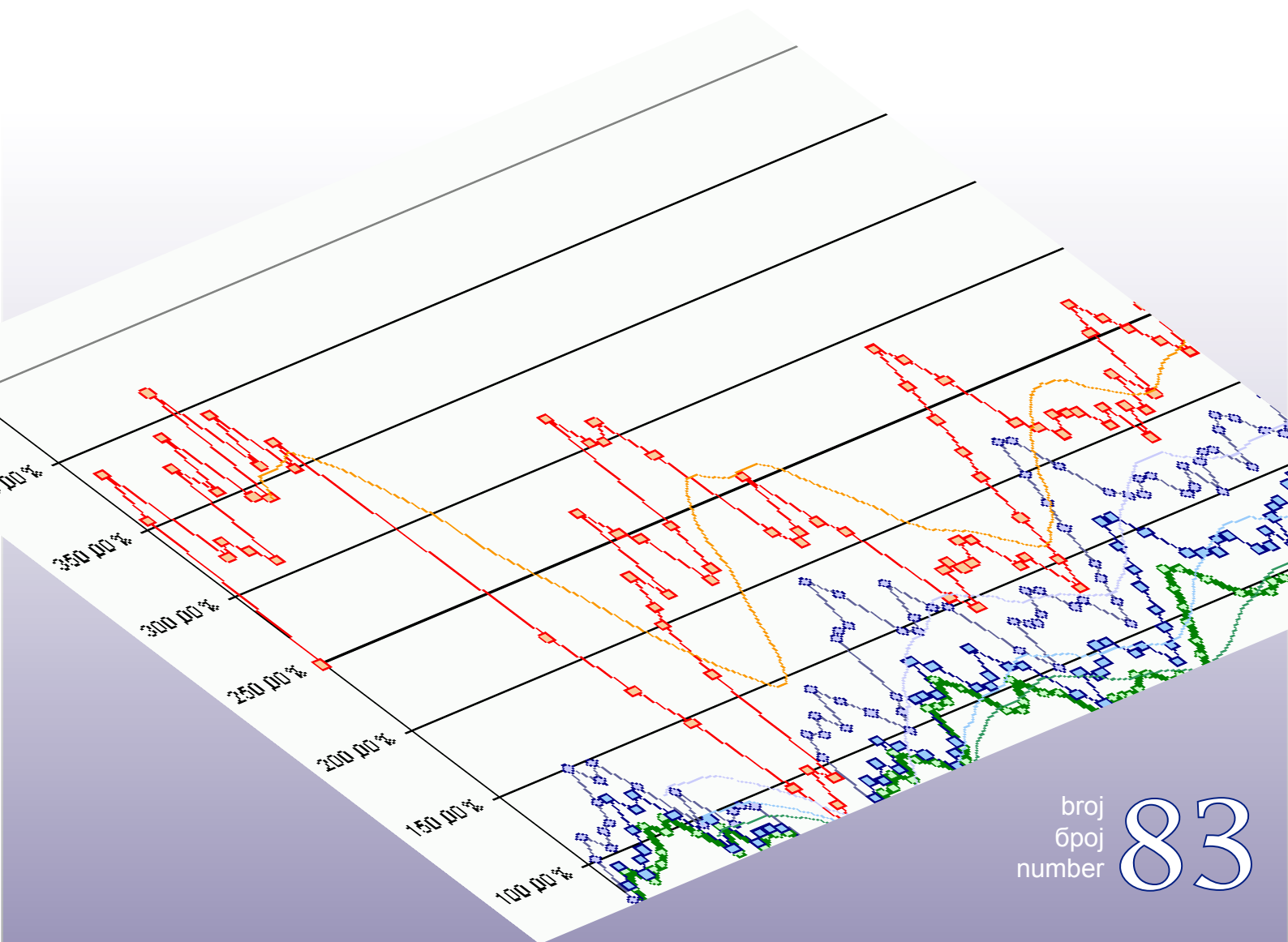

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Tax Authority

Oma Bilten

broj
број
number **83**

Уз овај број

Према прелиминарном извјештају УИО на нивоу пет мјесеци исплаћено је 1,63% мање поврата, што је у коначници донијело кумулативни нето раст прихода од 1,44%. И поред одређеног успоравања раста прихода испољеног у мјесецу мају у цјелини наплата прихода од индиректних пореза је стабилна и премашује годишње пројекције Одјељења за 0,34 п.п. (вид. Билтен бр. 82). Међутим, уколико упоредимо наплату у периоду јануар – мај 2012 са истим периодом преткризне 2008.г. тада трендови показују другачију слику. У првих пет мјесеци 2012.г. у односу на исти период 2008 укупни нето приходи су мањи за 1,38%. Нето приходи од ПДВ-а су се задржали на истом нивоу, док су код осталих врста прихода забиљежене драстичне промјене. Као резултат четворогодишње примјене Споразума о стабилизацији и придруживању приходи од царина су смањени за око 70%. С друге стране, увођење додатне путарине је повећало приходе од путарина за 46,44%. Иако је континуирано повећање акциза на цигарете резултирало растом прихода од акциза од 118% негативни трендови код наплате акциза на деривате нефти, узроковани диференцираном акцизном политиком, раст укупних прихода од акциза су свели на 39%. Горње проценте би требало узети са одређеном резервом због неубичајене сезонске шеме кретања прихода у 2008.г., тако да је у првој половини године, захваљујући расту цијена нафте, сировина и хране на свјетском тржишту, основица за поређење била нешто виша, док се у другој половини, поготово у четвртом кварталу, осјетио утицај надолazeће глобалне кризе. Сличне методолошке опаске требају се имати у виду и приликом поређења наплате у 2012.г. са 2011.г. у којој је прва половина године донијела раст прихода, а друга постепено смањивање.

С обзиром на значај опорезивања цигарета за фискални биланс БиХ у овом броју дајемо шири осврт на политике, трендове и пројекције акциза на цигарете од 2009. до 2015.г., те чланак о могућностима повећања пореских прихода преко унапрјеђења ефикасности наплате.

др Динка Антић
шеф Одјељења

Садржај:

Пројекције прихода од акциза на цигарете	2
Политика ПДВ-а у рецесији	10
Кретање робне размјене за првих пет мјесеци 2012. године	15
Консолидовани извјештаји: ЈР, Институције БиХ, ентитети	23
Консолидовани извјештаји: Општа влада	24
Консолидовани извјештаји: Централна влада	25

техничка обрада : Сулејман Хасановић, ИТ сарадник
лектор : Дарија Тошић, проф. англистике

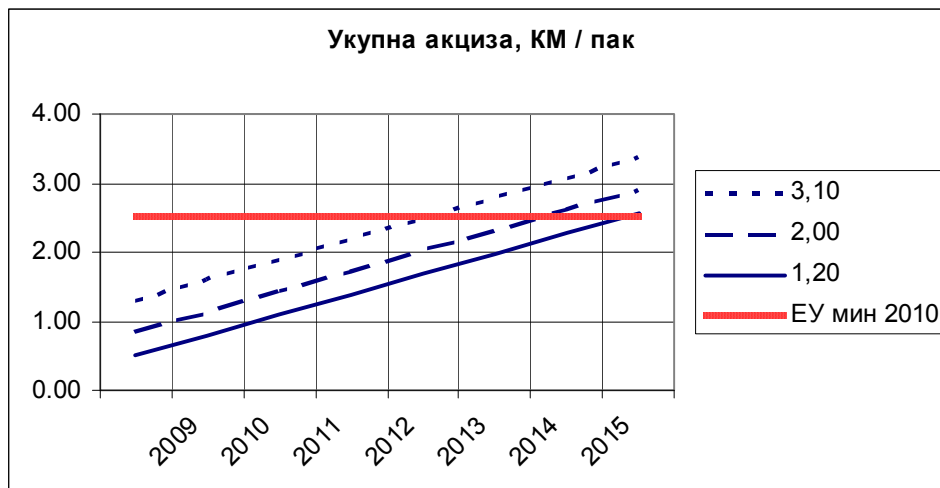
Пројекција прихода од акциза на цигарете

(пише: др Динка Антић)

Политика акциза на цигарете 2012-2014

У наредном трогодишњем периоду 2012-2014, у погледу измјена у политици индиректног опорезивања, извјесне су измјене у подручју политике царина (свођење увоза добара поријеклом из ЕУ на бесцаринску основу до половине 2013.г.) и акциза на цигарете (постепена хармонизација посебне акцизе). Ефекти примјене ССП на приходе од царина (а тиме и на укупне индиректне порезе) су све мањи, будући да је већина роба већ под бесцаринским увозом. С друге стране, ефекти повећања посебне акцизе на цигарете су из године у годину све значајнији. Штавише, приходи од акциза на цигарете све више представљају значајан извор прихода за финансирање јавних потреба. Пораст значаја акциза на цигарете захтијева и пажљиво праћење и анализу кретања, не само у циљу осигурања стабилног раста прихода, већ и у циљу дефинисања динамичког хоризонта за усклађивање акцизног оптерећења са минималним стандардима ЕУ.

У подручју опорезивања дуванских производа, у складу са одредбама Закона о акцизама, сваке године се посебна акциза повећава минимално за 0,15 КМ/пак. Уколико се у међувремену не измијени Закон о акцизама у БиХ повећавање посебне акцизе треба трајати све до момента када укупна акциза (*ad valorem* + посебна) на најпопуларније цигарете достигне 2,52 КМ/пак или 126 КМ /1,000 ком. С обзиром да су најјефтинији брендови цигарета у БиХ и најпродаваније категорије према процјенама Одјељења постављени плафон опорезивања најпопуларнијих цигарета биће достигнут у 2015.години (Графикон 1)¹. Наравно, скупље цигарете ће достићи минималне стандарде из Закона много раније, по процјенама већ у 2012.години. Потребно је напоменути да према Закону Управни одбор УИО има овласти да утврди и веће годишње повећање стопе посебне акцизе од минималних 0,15 КМ/пак. Одјељење очекује да ће Управни одбор УИО задржати досадашњу политику повећања посебне акцизе у складу са законским минимумом од 0,15 КМ годишње. Стабилна политика повећања акциза осигурава компанијама из дуванске индустрије потребну предвидивост за креирање цјеновне политике и наступа на тржишту БиХ, што повратно смањује турбуленције на тржишту БиХ и олакшава планирање прихода од акциза на цигарете.

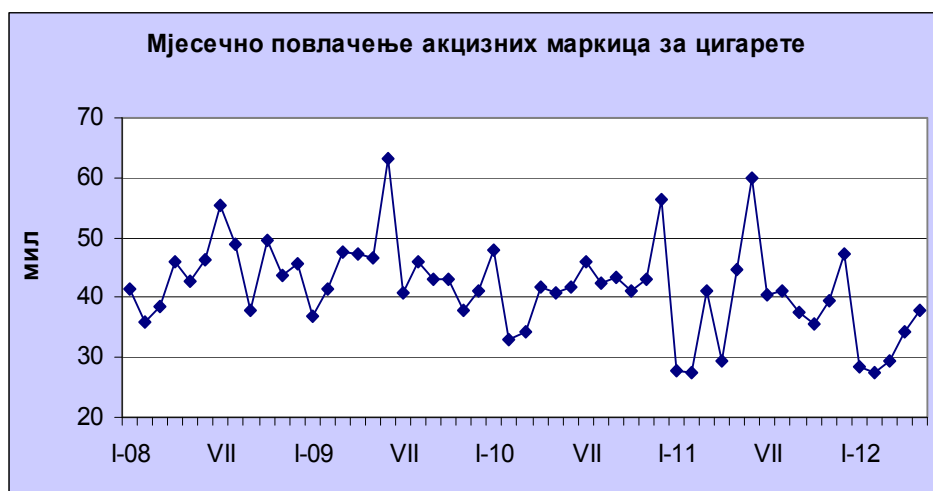

Графикон 1

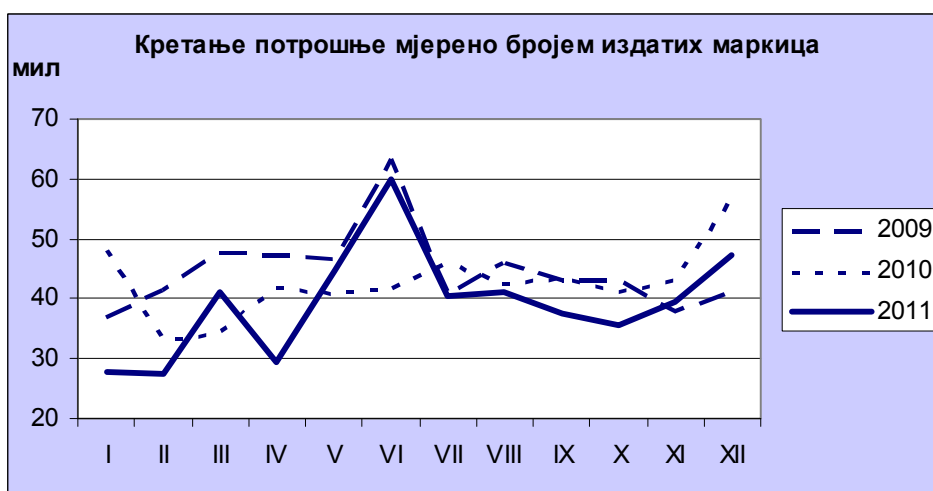
¹ Приказане су малопродајне цијене из 2009. да би се лакше могла пратити хармонизација најјефтиније групације цигарета (МПЦ=1,20) у вријеме ступања на снагу новог Закона о акцизама.

Трендови 2009-2011

Изради пројекција прихода од акциза на цигарете Одјељење увијек приступа са високом дозом опреза због досадашњих турбулентних кретања на тржишту цигарета. Од почетка примјене новог Закона о акцизама примјетне су снажне осцилације у мјесечним количинама акцизних маркица које су обвезници повлачили од УИО. Осцилације су најснажније испољене пред измјене стопе посебне акцизе, а то се до сада десило четири пута: 1.7.2009., 1.1.2010., 1.1.2011. и 1.1.2012. године. На континуиране измјене акцизне политике обвезници су на различите начине реаговали. С обзиром да је пораст акцизе доносио и повећање малопродајних цијена једни су повлачили велике количине акцизних маркица пред повећање акцизе, очекујући повећање продаје по „старим“ малопродајним цијенама. Други су дампиншким цијенама цигарета настојали повећати тржишни удио, те евентуалне губитке због сношења дијела акцизног оптерећење на терет текуће добити компензовати ефектима веће продаје цигарета. Трећи су, пак, сигурни у цјеновну нееластичност потрошње њихових брендова, повећавали малопродајне цијене за износе који су превазилазили потребни пораст акцизе и дијела ПДВ-а.

Графикон 2

Графикон 3

Трендови у 2011.г. су потврдили очекивања Одјељења да ће током 2011. године доћи до стабилизације на тржишту цигарета у БиХ. Чини се да су компаније из дуванске индустрије коначно пронашле „образац понашања“ пред повећање стопа акцизе. Иако је очекивано понашање трговаца и обвезника да навуку залихе пред повећање малопродајних цијена, односно у случају цигарета у новембру и децембру, у 2010.г. десила се неуобичајена ситуација да су највећи износи акцизних маркица у тој години повучени у јануару и децембру (Графикон 3). У 2011.г. десио се другачији шаблон понашања, који одговара очекиваном. С обзиром да су нагомилане цигарете крајем 2010.г. у првом кварталу 2011.г. је повучено 16% мање маркица него у истом кварталу 2010.г. Залихе цигарета су значајно повећане крајем 2011.г. пред повећање стопе акцизе и то за обим просјечне мјесечне потрошње у осталим дијеловима године. Почетак 2012.г. је донио понављање ситуације из јануара 2011.године.

Позиционирање великих компанија вођењем политике дампиншких цијена је било ограниченог домета из два разлога:

- низак ниво цијене прије опорезивања не оставља пуно простора за дугорочнију дампиншку политику цијена,
- већина великих увозника нема пуно простора за дампиншку цјеновну политику у БиХ на терет добити остварене на другим тржиштима, јер су морали прилагодити цјеновну политику на тржишту ЕУ након што су од 1.1.2011.г. чланице започеле са постепеном хармонизацијом стопа акциза на цигарете у складу са новом минималном акцизом у ЕУ.

Кретања просјечне пондерисане малопродајне цијене цигарета у посљедње три године потврђују изнесену тезу да су могућности за дампиншке цијене исцрпљене (Графикон 4). Уколико се додатно акцизно оптерећење од 0,15 КМ/пак (+ ПДВ) пренесе у цијелости укупна инциденца би требала износити 0,35 КМ/пак за било коју цјеновну категорију. Свако повећање малопродајних цијена које је испод 0,35 КМ/пак указује на подјелу инциденце између обвезника и потрошача, док неизмијењене цијене указују на сношење инциденце на терет добити. Најоштрија борба за тржиште цигарета одвијала се у 2010.г, када је просјечна инциденца износила свега 0,25 КМ/пак. Већ у 2011.години је дошло до исцрпљивања могућности сношења додатног акцизног терета од стране обвезника, што је донијело и значајнији раст просјечне пондерисане малопродајне цијене цигарета у 2011.г. (Графикон 4). У даљем периоду очекујемо преваљивање инциденце у цијелости на потрошаче.

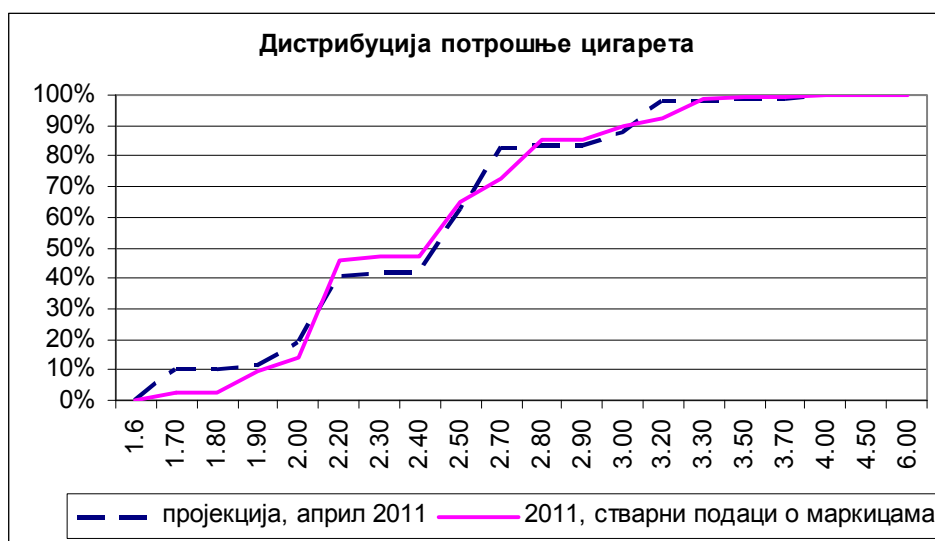

Графикон 4

Стабилизације политике дуванских компанија на тржишту БиХ допринијела су и друга два фактора који су у домену одлучивања УО УИО:

- укидање ограничења за продају цигарета са старим маркицама и
- континуитет и предвидивост повећања стопа акцизе од 0,15 КМ годишње.

Према стварној дистрибуцији потрошње (мјереном количином повучених маркица) у 2011. показало се да су процјене Одјељења из априла 2011. биле конзервативне у погледу потрошње цигарета нижих малопродајних цијена (до 2,20 КМ). Код средње цјеновне скупине линије дистрибуције увелико поклапају, а кад су у питању скупље цигарете пројекције су биле оптимистичне (Графикон 5). То нам показује да се распони цијена сужавају, те да се потрошња цигарета све више концентрише око просјечне пондерисане цијене. У цјелини, коначни ефекти у виду прихода од акциза на цигарете су се подударили са пројекцијама.

Графикон 5

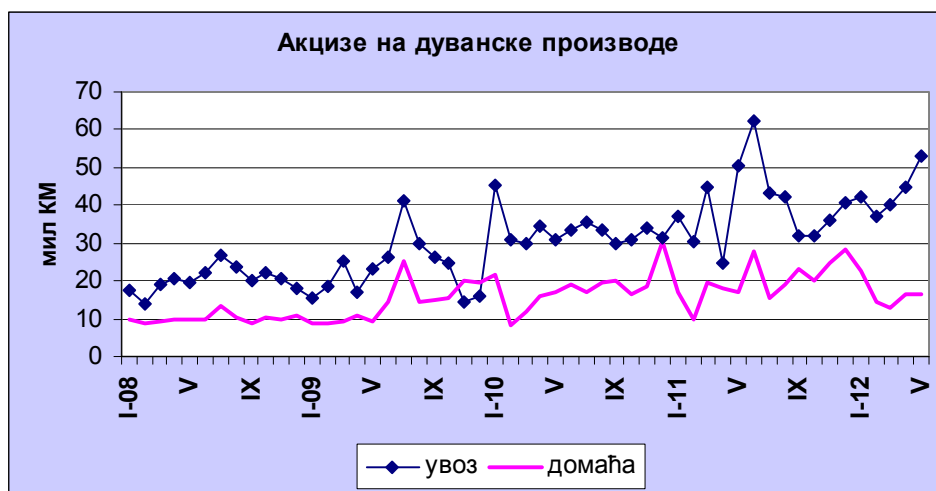
Номинални ефекти новог Закона о акцизама за двије и по године примјене износе 807 мил КМ, од чега на приходе од акциза отпада 690 мил КМ, а остатак на ПДВ. Истовремено је вриједност цигарета стављених у промет повећана за 31%. Ефекти су импресивнији тим више што су остварени у вријеме глобалне економске кризе, снажне рецесије и пада запослености у БиХ. Осим што је овим потврђена чињеница да је потрошња цигарета цјеновно нееластична отвара се и питање удјела нерегуларних извора (сива и црна економија) у финансирању приватне потрошње у БиХ².

Текући трендови

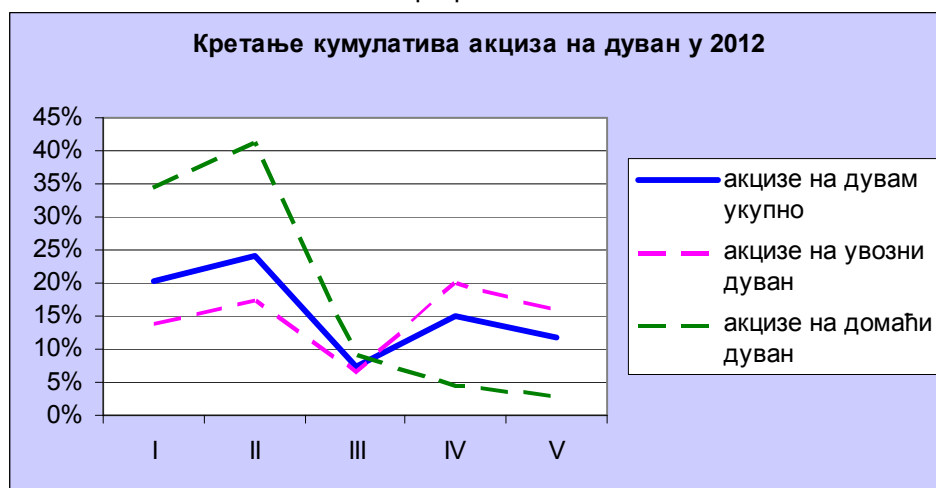
Досадашње кретање потрошње цигарета и просјечне МПЦ и након четири повећања акциза, и поред снажних осцилација као посљедице позиционирања компанија из дуванске групације на тржишту, у цјелини је показало стабилну цјеновну нееластичност потрошње цигарета. У периоду 2008-2011 количина цигарета мјерена бројем акцизних маркица је смањена за 14%, док је просјечна пондерисана малопродајна цијена повећана за 57%. Истовремено приходи од акциза су скоро удвостручени (97%). Кретања у пет мјесеци додатно потврђују изнесене констатације.

² Више о сивој економији у БиХ: Томаш Р., „Криза и сива економија у Босни и Херцеговини“, Friedrich Ebert Stiftung, Сарајево, 2010.

Према подацима о повученим акцизним маркацима почетак 2012.г. доноси изненађујућа кретања која су у колизији са теоријом функционисања тржишта потражње у условима повећања цијена производа. Четврто по реду повећање посебне акцизе је донијело очекивани пораст просјечне пондерисане малопродајне цијене од 11,7% и истовремено пораст повучених акцизних маркаци од 2,9%. Текућа наплата прихода од акциза у прва два мјесеца, уз наплату разлике акциза у јануару 2012., донијела је раст прихода од акциза на цигарете од 24%, с тим да је раст прихода на домаће цигарете био чак 41% у односу на исти период 2011 (Графикон 7). Март, април и мај су донијели снажне осцилације, прво је у марту дошло до значајног смањења наплаћених прихода од 17%, да би у априлу дошло до снажног раста прихода од 44%, а у мају раст је износио свега 2,8%.

Графикон 6

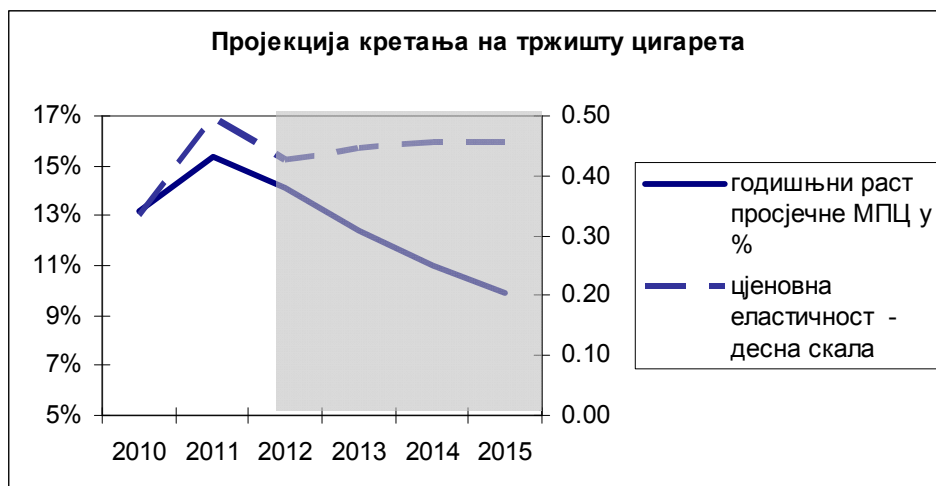
Графикон 7

Средњорочни сценарио до 2015

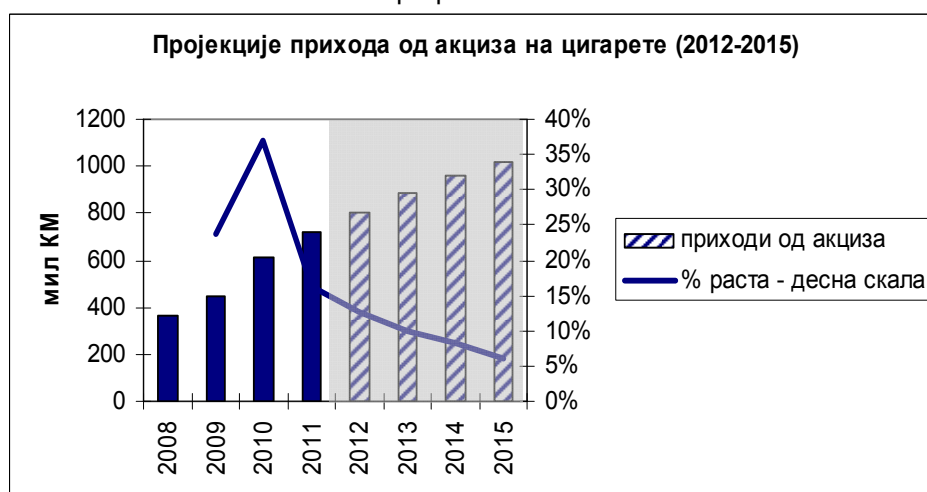
С обзиром на планирани темпо повећања посебне акцизе од 0,15 КМ/пак годишње и смањење маневарског простора дуванске индустрије за вођење оштрије цјеновне политике у БиХ очекује се успоравање раста просјечне малопродајне цијене до 2015.године (Графикон 4), те успоравање пада потрошње цигарета на основу следећих претпоставки:

- претпостављамо да су након неколико узастопних повећања малопродајних цијена цигарета од потрошње цигарета одустали слојеви грађана који имају нередовите дохотке, те да су остали само они потрошачи који имају континуиране и стабилне дохотке;
- ризици повећања црног тржишта и кријумчарења цигарета у БиХ су смањени, с обзиром да су цигарете из БиХ најјефтиније у региону, тако да се најозбиљнији ризици могу очекивати само у нелегалној производњи цигарета унутар БиХ;
- очекује се постепени опоравак економије до 2015.г., који ће донијети пораст дохотка, што би се требало рефлектовати и на повећање потрошње цигарета.

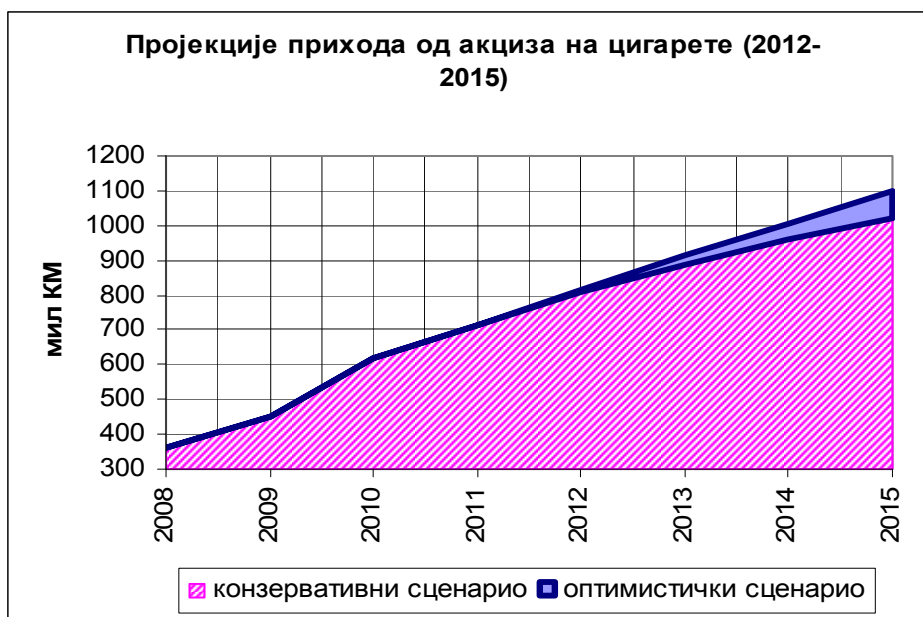
На темељу горе наведених претпоставки према конзервативном сценарију очекујемо наставак смањења потрошње цигарета, али умјеренијим темпом, као и преношење целокупне пореске инциденце на малопродајне цијене. Континуирано повећање малопродајне цијене, и поред раста пореског оптерећења, доноси успоравање раста просјечне малопродајне цијене због више основице. С друге стране, константно се смањује распон између највиших и најнижих цијена (Графикон 8). Све то би требало резултирати споријим растом прихода, будући да је основица за поређење из годину у годину све већа (Графикон 9). Оптимистички сценарио се заснива на очекивању да ће временом доћи до стабилизације потрошње цигарета, која би требала донијети бржи раст прихода од акциза (Графикон 10).

Графикон 8

Графикон 9

Графикон 10

Постоји и трећи, песимистички сценарио. Наиме, пројекције прихода од акциза од 2015.г. зависе и од кретања структуре тржишта цигарета у БиХ. Уколико се настави темпо раста малопродајних цијена и промјене у структури цигарета које најпопуларнију цјеновну категорију доводе у равн просјечне пондерисане цијене може се очекивати испуњење законског прага (нивоа укупне акцизе) од 126 КМ за 1,000 цигарета и прије 2015.г. У том случају, могућ је само минимални раст прихода од акциза на цигарете у 2015, као резултат економског раста БиХ. Од 2016.г. наступиће стабилизација прихода од акциза, а даљи пораст ће углавном зависити од раста потрошње и реалног економског раста.

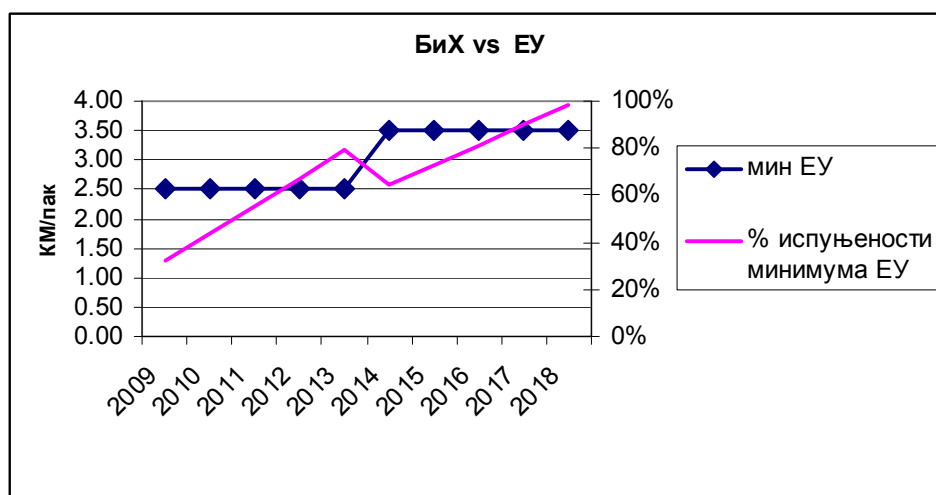
Дугорочније прогнозе прихода од акциза на цигарете зависе од дјеловања Управног одбора УИО и његовог одређивања за наставак хармонизације укупне акцизе на цигарете у БиХ са новим минималним стандардима ЕУ. Инкорпорисање нових стандарда ЕУ у Закон о акцизама БиХ би захтијевало пажљиво балансирање висине *ad valorem* и посебне акцизе како би се постигли стандарди ЕУ у погледу нивоа минималне акцизе и распона посебне акцизе. У сваком случају, наставак хармонизације акцизне политике БиХ у подручју опорезивања цигарета би омогућио да БиХ без већих поремећаја достигне стандарде ЕУ до 2020.г.

Акцизно оптерећење у БиХ vs Европска унија

У вријеме усвајања новог Закона о акцизама Европска унија је минимално акцизно оптерећење цигарета прописивала на нивоу 64 еура/1,000 ком цигарета или 2,5 КМ/пак. Тадашњи минимални стандарди су уграђени у одредбе чл. 21 Закона о акцизама, према којима се сваке године посебна акциза повећава за 0,15 КМ/пак све док укупна акциза (*ad valorem* + посебна) не достигне 126 КМ за 1,000 ком цигарета или 2,52 КМ за 1 паклицу. У међувремену ЕУ је значајно повећала укупно минимално акцизно оптерећење на 90 еура/1000 цигарета, које ће ступити на снагу 1.1.2014., с тим да је Бугарској, Естонији, Грчкој, Латвији, Литванији, Мађарској, Пољској и Румунији продужен рок до 31.12.2017.године. Овој групи земаља придружиће се и Хрватска. Повећање минималних стандарда ЕУ за БиХ представља нови циљ акцизне политике. Према процјенама укупно минимално законско акцизно оптерећење цигарета од 2,52 КМ требало би бити достигнуто 2015.године. Имајући у виду чињеницу да се европска пореска политика у све већој мјери ослања на „зелене порезе“ у будућности се може очекивати даље повећање акцизног намета

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, Е-mail: oma@uino.gov.ba
 Сарајево: Ђоке Мазалића 5, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 279 553, Fax:+387 33 279 625, Web: www.oma.uino.gov.ba

у цијени цигарета. У случају да БиХ не усклади Закон о акцизама са новим минималним стандардима ЕУ јаз у опорезивању између чланица ЕУ и БиХ ће се повећати, што ће пролонгирати вријеме за хармонизацију акцизне политике према обавезама из *acquis-a*. Осигурање законског континуитета у хармонизацији акциза на цигарете би омогућило БиХ да нове минималне стандарде достигне 2019.године у случају редовитог годишњег повећања посебне акцизе од 0,15 КМ/пак (Графикон 11). Ипак, евентуалне измјене Закона о акцизама у сегменту опорезивања цигарета захтијевале би и балансирање стопа акциза са осталим стандардима ЕУ у погледу висине посебне акцизе у односу на акцизно оптерећење и висине укупног акцизног оптерећења у односу на малопродајну цијену. Осим тога, треба имати у виду да у процесу преговарања Унија може БиХ наметнути и друге обавезе, нпр. смањење *ad valorem* акцизе на просјек ЕУ (33%) да би се са тржишта брже елиминисале јефтиније цигарете, што би захтијевало додатно балансирање повећања посебне акцизе како би укупан ефекат измјене акцизне политике остао приходовно неутралан.

Графикон 11

Закључак

Од 2009.г. приходи од акциза на цигарете постају све значајнији за финансирање јавних потреба. У оквиру раста прихода од 4,04% у 2011.години ефекти, који укључују повећање прихода од акциза на цигарете и припадајући ПДВ, износе чак 2,44 процентна поена. То значи да су сва остала кретања у економији и потрошњи, коригована за ефекте Споразума о стабилизацији и придруживање, ефекте укидања 1% царинског евидентирања од октобра 2011. и ефикасност убирања, донијела раст прихода од само 1,6 процентна поена. Друго, овакав константни тренд показује да ће раст прихода од индиректних пореза и у наредним годинама до 2015., уколико БиХ не усклади до тада Закон о акцизама са новим стандардима ЕУ, сем за раст макроекономских агрегата, бити увелико везан за измјене акцизне политике.

Усклађивање акциза на дуванске производе и енергенте са стандардима у ЕУ због својих импликација представља сложен и дуготрајан процес. С обзиром да је то обавеза из *acquis-a*, уважавајући препоруку Европске комисије да се усклађивање врши постепено, потребно је осигурати да се што прије започне са дорадом Закона о акцизама, како акцизна политика не би била препрека на путу БиХ према ЕУ.

Политика ПДВ-а у рецесији

(Припремила: Александра Регоје, макроекономиста у Одјељењу)

Увод

У борби против економске кризе чланице Европске уније усвојиле су бројне мјере усмјерене на одржавње ликвидности и стимулисање економске активности. Ипак, нису све имале довољно фискалног простора за реаговање, а нарочито оне које имају високу задуженост. Многе чланице су се сусреле са проблемима фискалне консолидације и недостатком простора за фискални маневар, а мјере повећања прихода биле су често концентрисане на порезе на потрошњу. Подаци о имплицитним стопама указују да је опорезивање потрошње снажно порасло у Европској унији у 2010. години. Имплицитне пореске стопе (ITR) на потрошњу порасле су у већини земаља чланица,³ а при томе треба имати на уму да ПДВ компонента има највеће учешће у овом показатељу.⁴

Динамика стандардних ПДВ стопа

Снажан просјечни раст ITR на потрошњу у Европској унији у 2010. години највећим дијелом се може приписати расту стандардне стопе који је имплементиран у великом броју чланица. Након стагнације од 2002. године, у 2009. години наступио је тренд раста стандардних ПДВ стопа (графикон 1). Шест чланица измијенило је стандардну стопу у 2009. години, а осам повећало у 2010. Политика измјена стопа настављена је и у 2011. и 2012. години, али мањим интензитетом. Многе чланице које примјењују натпросјечне ПДВ стопе су оне које се сусрећу са финансијским потешкоћама и консолидацијским притисцима.

Графикон 1. Стандардне стопе и ITR на потрошњу у ЕУ

Извор: Eurostat, Taxation trends in the European Union, 2012 edition

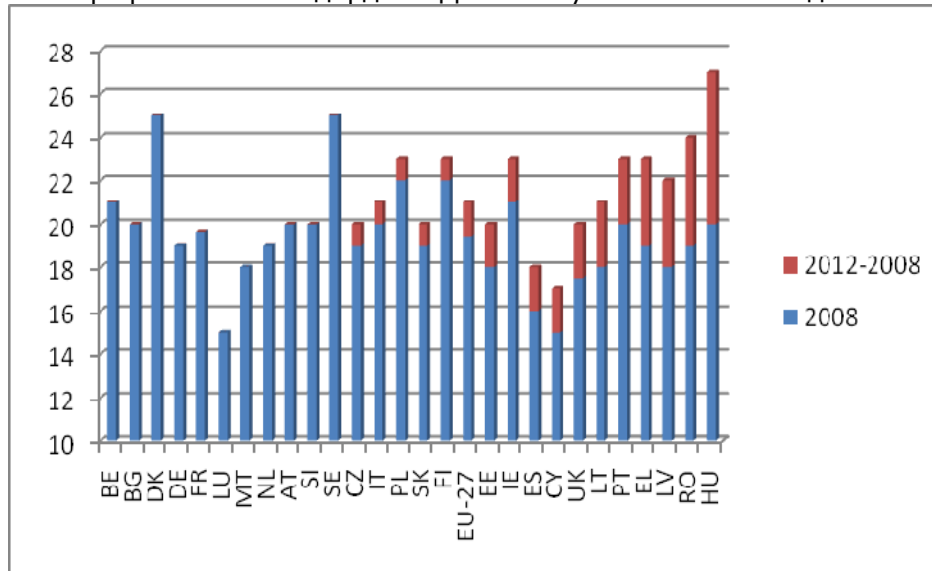
На графикону бр. 2 приказане су стандардне стопе у 2008. и 2012. години. Црвеном бојом означен је раст стопе. Мађарска је повећала стопу за чак 7 процентних поена у односу на

³ ITR на потрошњу дефинише се односом свих пореза на потрошњу и крајње приватне потрошње на одређеној економској територији. ПДВ компонента ITR на потрошњу је представљена односом прихода од ПДВ-а и приватне потрошње.

⁴ Не треба занемарити ни остале компоненте ITR на потрошњу, чија се збирна вриједност креће од 26,6% у Шведској до 41,4% у Великој Британији (Eurostat).

2008. годину. То је извршено у два наврата. У јулу 2009. године повећана је стопа са 20% на 25%, а онда у 2012. години на 27%. Румунија је у периоду 2008-2012 повећала стопу за 5 процентних поена, а Грчка и Летонија за четири. Још дванаест чланица је повећало стопу за између 1 и 3 процентна поена у наведеном периоду.

Графикон 2. Стандардне ПДВ стопе у 2008. и 2012. години

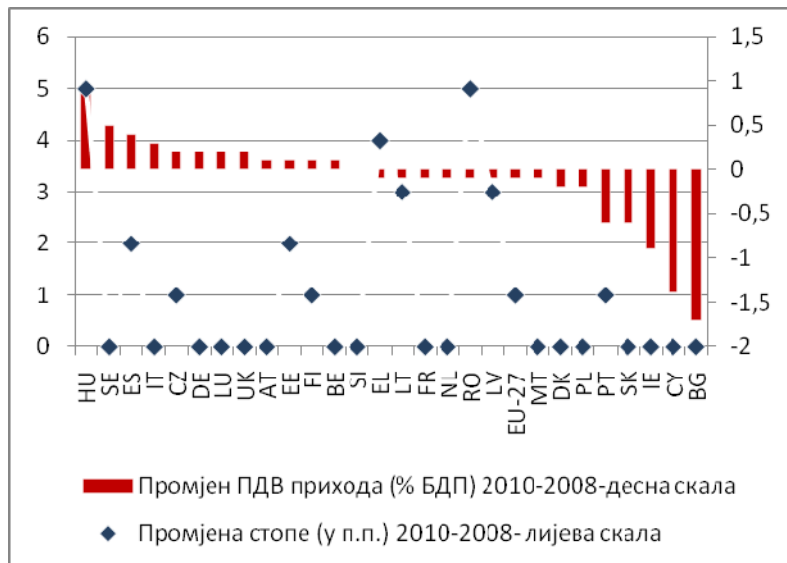

Извор: Eurostat, Taxation trends in the European Union, 2012 edition⁵

У графикону 3. приказане су измјене прихода од ПДВ-а (у % БДП-а) заједно са измјенама стандардне стопе, обоје у периоду 2008-2010. Видљиво је да нема значајног степена корелације. Бројне земље које су повећале стандардну стопу чак су забиљежиле пад ПДВ прихода у БДП-у. За озбиљнију анализу ефеката на приходе свакако су потребне бројне друге информације осим измјена стандардне стопе (измјене снижених стопа, пореске основе, економских услова, нивоа БДП-а и сл.), али се може закључити да бројни фактори, изузев ПДВ стопе, имају снажан утицај на убирање прихода.

⁵ Легенда: BE-Белгија, BG-Бугарска, CZ-Чешка Република, DK-Данска, DE-Њемачка, EE-Естонија, IE-Ирска, EL-Грчка, ES-Шпанија, FR-Француска, IT-Италија, CY-Кипар, LV-Летонија, LT-Литванија, LU-Луксембург, HU-Мађарска, MT-Малта, NL-Холандија, AT-Аустрија, PL-Пољска, PT-Португал, RO-Румунија, SI-Словенија, SK-Словачка, FI-Финска, SE-Шведска, UK-Велика Британија

Графикон 3. Измјене ПДВ стопе и прихода

Извор: Eurostat, Taxation trends in the European Union, 2012 edition

Према анализама Европске комисије⁶ у 2010. години је прикупљено око 50% теоретски могућих прихода од ПДВ-а, при чему се под теоретским подразумевају приходи који би се убрали када би се стандардна стопа примијенила на укупну финалну потрошњу. Анализа указује на значајан утицај изузећа, снижених стопа и пореске евазије на наплату прихода од ПДВ-а.

Ефикасност ПДВ-система

У више наврата Одјељење је анализирано методологије мјерења ефикасности ПДВ-система путем показатеља Ц-ефикасности. У овом броју фокусираћемо се на могућност примјене овог показатеља у креирању политике прихода у условима кризе.

Ц-ефикасност дефинише се удјелом ПДВ прихода у производу потрошње и стопе ПДВ-а (изражено у проценту). Зависи од успјешности администраирања ПДВ-ом (степен поштивања прописа, пореска евазија), али и од политике опорезивања (политика нижих стопа, праг опорезивања, пореска основица и слично). У теоретским условима гдје је цјелокупна потрошња опорезована по јединственој стопи, а гдје нема пореске евазије Ц-ефикасност би износила 100%.

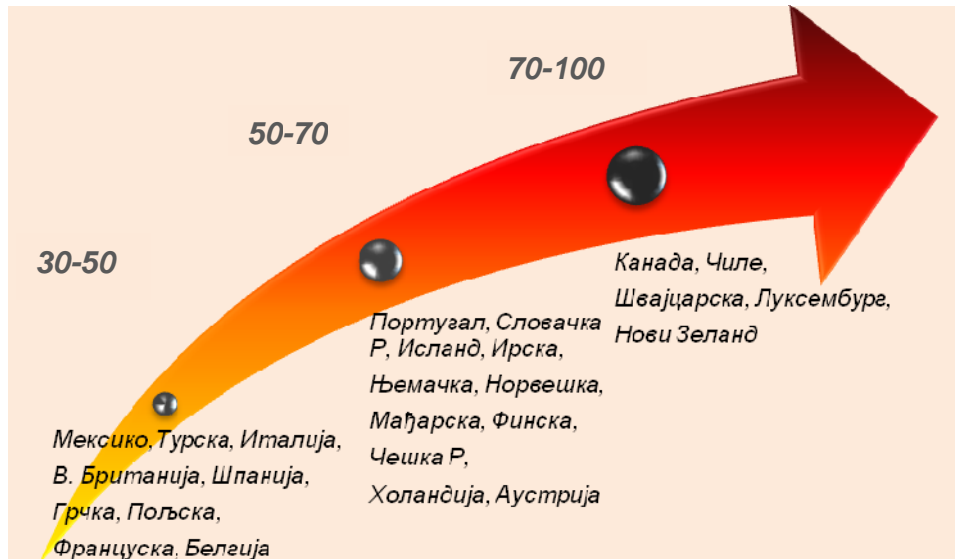
$$(1) \text{ Ц ефикасност} = \frac{\text{ПДВ приходи}}{\text{потрошња} * \text{ПДВ стопа}} \#$$

Графикон 4 показује да велики број европских земаља има ниску Ц-ефикасност. То значи да постоји значајан простор за подизање прихода од ПДВ-а без раста стандардне стопе. Уколико би, на примјер, Италија повећала Ц-ефикасност на ниво Француске (са 41 на 49 посто), то би

⁶ Eurostat, Taxation trends in the European Union, 2012 edition

јој донијело раст прихода од ПДВ-а за 1,2% БДП-а.⁷ Са друге стране, код земаља са високом Ц-ефикасношћу (нпр. Швајцарска, Луксембург, Нови Зеланд) значајнији раст прихода од ПДВ-а захтијевао би раст стандардне стопе.

Графикон 4. Ц-ефикасност

Извор: IMF WP, Fiscal Devaluation and Fiscal Consolidation, VAT in Troubled Times, March 2012

Из наведеног примјера Италије види се да та земља има простора за повећање прихода од ПДВ-а без мијењања стандардне стопе. Међутим, из самог показатеља Ц-ефикасношћу се не може видјети на који начин се то може остварити. Стога је потребно разложити овај показатељ на двије компоненте, тзв. *policy* и *compliance* компоненту.

$$(2) \text{ Ц ефикасност} = (1 - \text{policy gap}) \times (1 - \text{compliance gap})$$

„*Compliance gap*“ показује разлику прикупљених и потенцијалних прихода од ПДВ-а из одређеног система. Овај јаз настаје услед пореске евазије, а његова нулта вриједност значи да сви обвезници уредно измирују своје обавезе.

„*Policy gap*“ односи се на губитак прихода услед законских рјешења. Може се исказати на сљедећи начин:

$$(3) (1 - \text{policy gap}) = (1 - \text{диференцијација стопа}) \times (1 - \text{ослобађања})$$

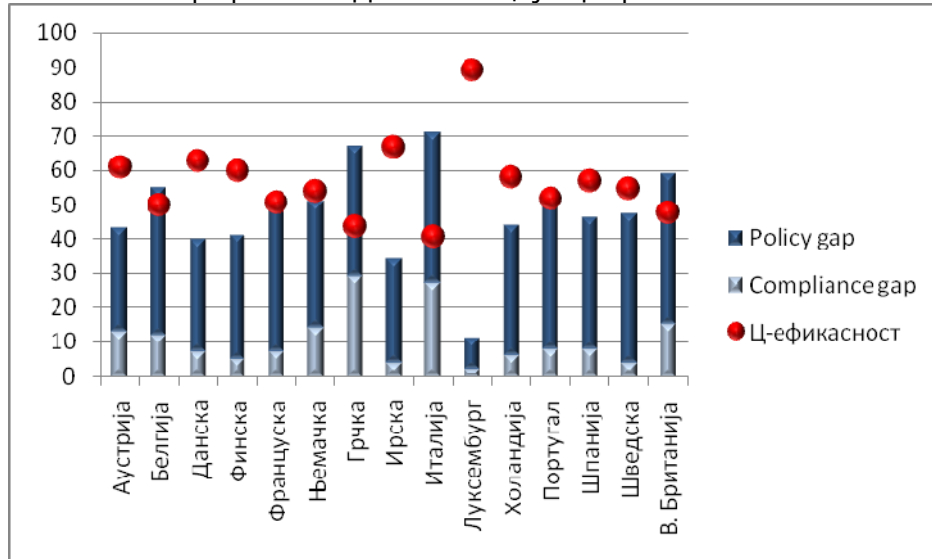
Нулта вриједност овог јаза указује да се ради о систему са јединственом ПДВ стопом и без пореских ослобађања.

У пракси су, ипак, ријетко доступне информације за декомпозицију Ц-ефикасношћу на горе наведени начин. У наредна два графикона приказани су елементи овог показатеља који су за

⁷ IMF WP/12/85, March 2012

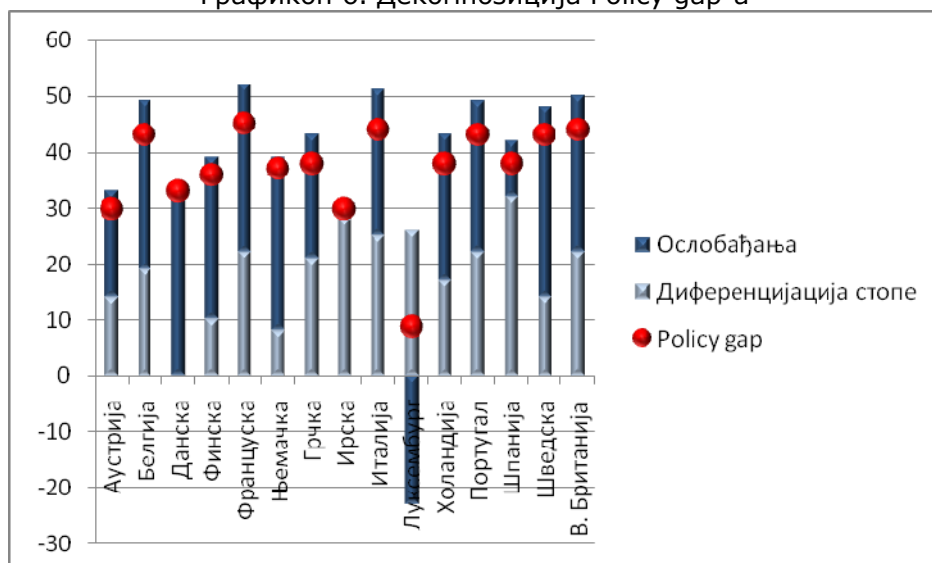
потребе истраживања ММФ-а прикупљени из различитих извора и за различите године⁸ а могу послужити за илустрацију методологије.

Графикон 5. Декомпозиција Ц-ефикасности

Извор: IMF WP, Fiscal Devaluation and Fiscal Consolidation, VAT in Troubled Times, March 2012

Графикон 6. Декомпозиција Policy gap-а

Извор: IMF WP, Fiscal Devaluation and Fiscal Consolidation, VAT in Troubled Times, March 2012

⁸ Ц-ефикасност за 2004, извор ЕК 2011; Compliance gap за 2006 из Reckon 2009; Диференцијација стопа из Mathis 2004. Преузето из IMF WP, Fiscal Devaluation and Fiscal Consolidation, VAT in Troubled Times, March 2012

Закључак

Из последња два графика се може видјети да бројне развијене земље имају простора да искористе приходе од ПДВ-а за консолидацијске потребе, без измјене стандардне стопе. Раст стандардних стопа ПДВ-а може чак утицати на смањење Ц-ефикасности, путем раста стимулације за пореску евазију. Из графика 5 видљиво је да код посматраних земаља није занемарива *compliance* компонента када је у питању могућност повећања ефикасности, али да већи утицај на убирање прихода има тзв. *policy* компонента, односно уређење ПДВ система. Ако изузмемо из анализе пореску евазију, остаје питање политике ПДВ-а, односно примјене снижених стопа и ширине пореске основице. Избор је сваке земље како ће стимулирати одређене видове потрошње, да ли кроз уређење политике опорезивања потрошње или кроз циљане трансфере. А то је засебна тематика, у коју овдје нећемо улазити.

Основна литература:

- IMF WP, *Fiscal Devaluation and Fiscal Consolidation, VAT in Troubled Times, March 2012*
- Eurostat, *Taxation trends in the European Union, 2012 edition*

Кретање робне размјене за првих пет мјесеци 2012. године

(Аутор: Александар Ескић, макроекономиста у Одјељењу)

Увод

Оцјене бројних експерата говоре да се привреда Европске уније и даље налази у незавидној и неизвјесној ситуацији. Неке од највећих европских привреда показују јасне знакове успоравања што ће бити настављено и у будућем периоду. Горе наведено у комбинацији са порастом незапослености доводи до даљњег јачања фискалног притиска и продубљивања дужничке кризе у појединим земљама еурозоне што се негативно одражава и на привреде изван еурозоне.

Према истраживању Свјетске банке⁹, зараза узрокована фискалном кризом у Европи раширила се како на земље у развоју тако и на развијене земље што је успорило глобални економски раст. Укупно посматрано, догађаји у другој половини 2011. године нису само успорили европску и глобалну економску активност, већ су и увећали страх од нове глобалне заразе. Истовремено, према истом извору, стање на финансијским тржиштима се поправило током прва четири мјесеца 2012. године. Са циљем смањења притиска финансирања европских банака, Европска централна банка (ЕЦБ) је представила пакет дугорочних операција за рефинансирање¹⁰. Вриједност ових операција достиже билијарду еура како би се повратило повјерење на међубанкарском тржишту и смањио јаз између EURIBOR-а и EONIA-e¹¹.

У наставку је представљена кратка анализа спољнотрговинске размјене БиХ са иностранством током првих пет мјесеци. Битно је напоменути да су као извор података кориштене јединствене царинске исправе (ЈЦИ) које Агенција за статистику БиХ преузима од

⁹ World Bank, South East Europe – Regular Economic Report , 05.06.2012

¹⁰ LTRO - long-term refinancing operations

¹¹ EONIA (Euro OverNight Index Average) је ефективна каматна стопа на преконоћне позајмице која се рачуна као пондерисани просјек свих необезбијеђених позајмица на међубанкарском тржишту. Поред EURIBOR-а, представља референтан показатељ на тржишту новца и капитала. Панел банака (43 банке од маја 2012. године) које утичу на висину овог показатеља је исти као и код израчунавања EURIBOR-а.

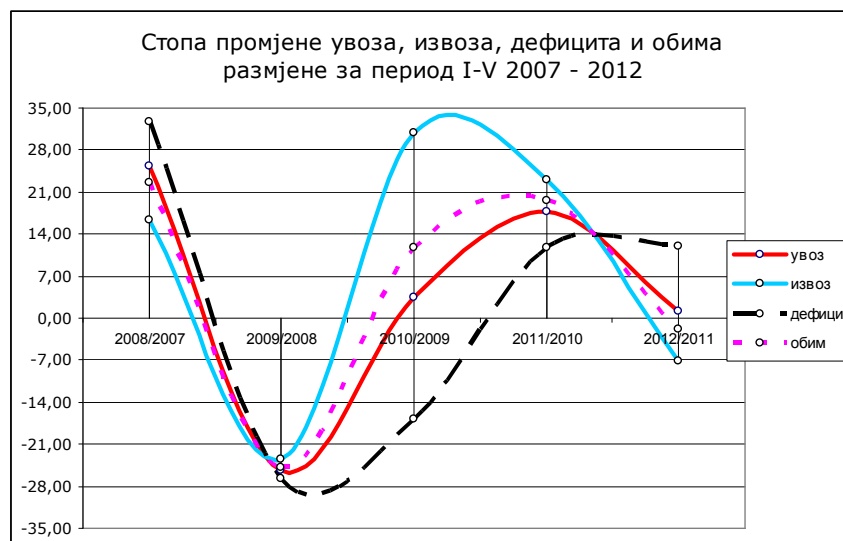
Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, Е-mail: oma@uino.gov.ba
Сарајево: Ђоке Мазалића 5, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 279 553, Fax:+387 33 279 625, Web: www.oma.uino.gov.ba

Управе за индиректно опорезивање ради мјесечне обраде података робне размјене са иностранством¹².

Кретање основних спољнотрговинских показатеља

Макроекономска анализа динамике оствареног раста у 2011. години открива да су индикатори раста, након првог тромјесечја, углавном констатно слабили првенствено услед ширења дужничке кризе у ЕУ и непосредном окружењу¹³. Током посматраног периода (првих пет мјесеци), вриједност увоза и извоза је снажно флукутирала што се види на графикону 1. Увоз је, након снажног пада (-25,34%) у 2009. години, констатно биљежио позитивне стопе раста (17,82% у 2011. години). Ситуација код вриједности извоза је нешто другачија. Након снажног пада (-23,42%) у 2009. години, извоз је растао по просјечној стопи од преко 26% током 2010. и 2011. године да би забиљежио пад од 7,17% у 2012. години.

Тако имамо да је обим спољнотрговинске размјене порастао за 19,63% током првих пет мјесеци 2011. године у односу на исти период претходне године, док је исти показатељ за првих пет мјесеци 2012. године мањи за скоро 2%.

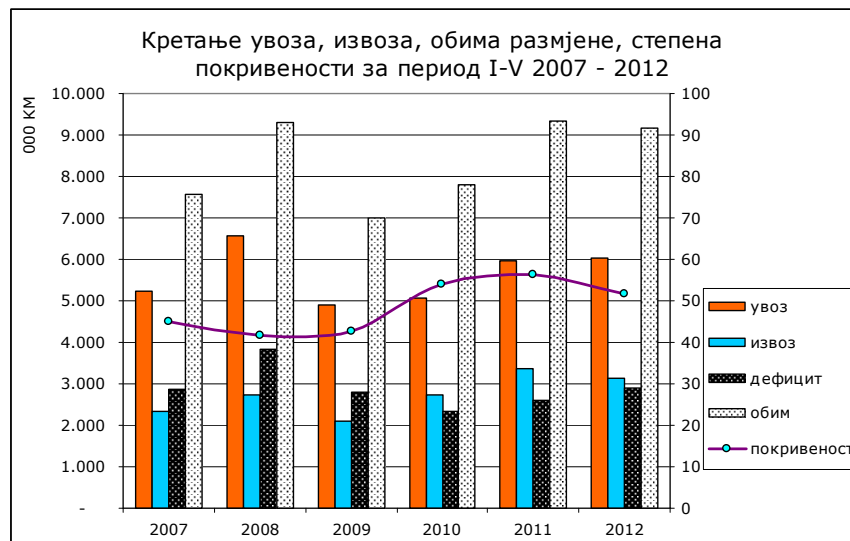

Графикон 1

На графикону 2 су приказане апсолутне вриједности основних показатеља спољнотрговинске размјене БиХ са иностранством током првих пет мјесеци за период 2007 – 2012. година. Крива „покривеност“, представља заправо проценат покривености увоза извозом (десна скала).

¹² Индекси увозних и извозних цијена БиХ – први квартал 2012. године, Саопштење Агенције за статистику БиХ, 31.05.2012. године

¹³ Документ оквирног буџета – макроекономске пројекције 2013 – 2015, Дирекција за економско планирање БиХ, јуни 2012

Графикон 2

Вриједност коефицијента покривености увоза извозом се кретао око просјечног нивоа нешто испод 50% тј. у распону од 41,75% у 2008. години до 56,45% у 2011. години, док његова вриједност износи 51,79% за првих пет мјесеци текуће године.

Још један од горућих проблема данашње међународне економије је раст свјетских цијена основних производа који су према композитном индексу ММФ-а (Fuel and Non-fuel Commodity Price Index) забиљежили раст од преко 30% у 2011. години. Само сирово уље (нафта) типа БРЕНТ је забиљежила раст индекса од око 30%, док је индекс хране и пића порастао за око 19%, а метала за око 15%¹⁴.

Цијене сировог уља (нафте), гаса и хране на свјетском тржишту и даље најзначајније утичу на општи ниво цијена у БиХ. Према пројекцијама Европске комисије свјетска цијена сировог уља (нафте) би се требала увећати за 5,3%¹⁵ док би се цијена хране смањила за 7,2%. При томе основна пријетња за бржи раст цијена сировог уља су политичка и сигурносна ситуација на Блиском истоку и глобално јачање потражње за овим енергентом. Веома слична предвиђања за сирово уље (нафту) долазе од ММФ-а и Свјетске банке. Стабилније цијене хране, гаса и сировог уља на свјетском тржишту би могле директно да утичу на цијене домаћих компоненти које су осјетљиве на промјену цијена ових производа (првенствено хране, комуналија, транспорта и сл.).

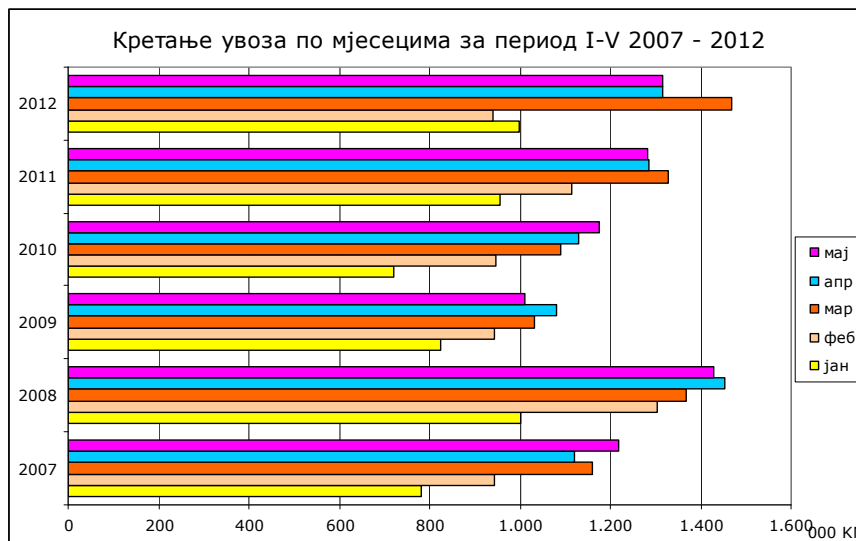
Кретање и структура увоза

На графикону 3 приказане су вриједности увоза на мјесечном нивоу за период 2007 – 2012. година. Може се примјетити да су вриједности увоза за јануар и март у 2012. години достигле рекордне вриједности у посматраном периоду. Исто тако, мјесечне вриједности увоза у 2012. години су веће од истих годину дана раније (осим вриједности увоза у мјесецу фебруару).

¹⁴ Извор: www.imf.org.

¹⁵ Brent (US \$), извор: European Economic Forecast, spring 2012.

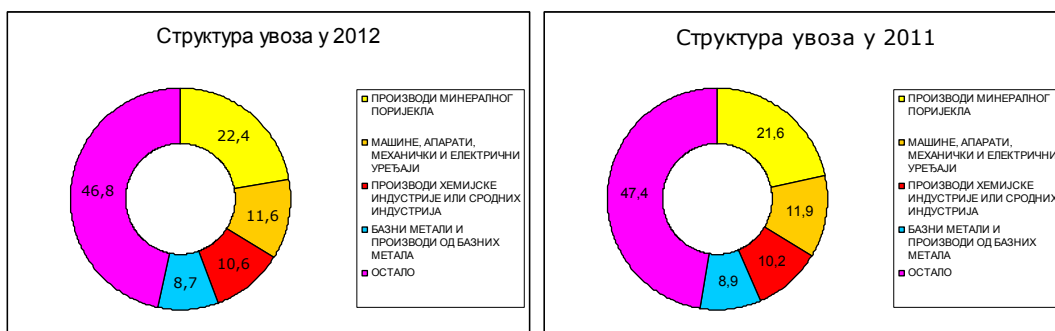
Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, Е-mail: oma@uino.gov.ba
Сарајево: Ђоке Мазалића 5, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 279 553, Fax:+387 33 279 625, Web: www.oma.uino.gov.ba

Графикон 3

На графиконима 4, 5 и 6 представљена је структура увоза током првих 5 мјесеци за 2010., 2011. и 2012. годину. Класификација је усклађена са одјељцима хармонизованог система. Најзначајнија група производа током посматране три године су производи минералног поријекла. Под тим се подразумијевају минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; електрична енергија; битуменске твари и минерални воскови. Може се примјетити да њихово учешће константно расте и то од нивоа 20% у 2010. години до нивоа од 22,4% у 2012. години. Ако посматрамо удио вриједности увоза ове групе производа у вриједности укупног извоза, видимо да он достиже вриједност од 43,2% у 2012. години што значи да скоро половина вриједности извоза БиХ одлази на увоз ове групе производа.

На другом мјесту по значајности се налази група производа машине, апарати, механички и електрични уређаји. Њихов удио константно опада у укупној вриједности увоза и то са нивоа од 12,7% у 2010. години на ниво од 11,6% у 2012. години. Ако се посматра сама структура ове групе производа може се видјети да на машине, апарате, механичке уређаје, котлове и њихове дијелове отпада око 60% док на електричне машине и опрему и њихове дијелове; апарате за снимање или репродукцију звука, телевизијске апарате за снимање или репродукцију слике и звука и дијелови и прибор за те производе отпада скоро 40%.

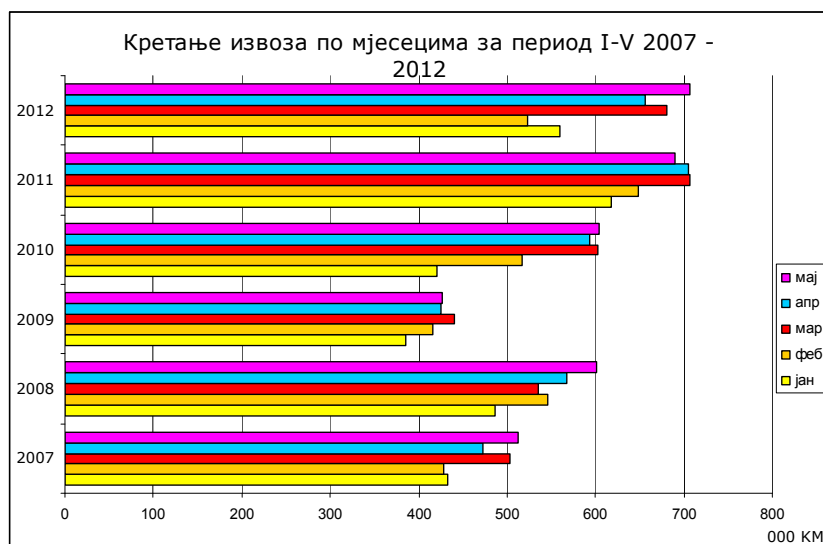

Графикони 4, 5 и 6

Трећа група производа по значајности су производи хемијске индустрије или сродних индустрија. Њихово учешће се константно креће око нивоа од 10,5%, а међу њима су најзначајнији фармацеутски производи (28%). Четврта група производа по значајности представља базне метале и производе од базних метала. Међу њима су најзначајнији жељезо и челик (32%), производи од жељеза и челика (27%) као и алуминијум и производи од алуминијума (18%).

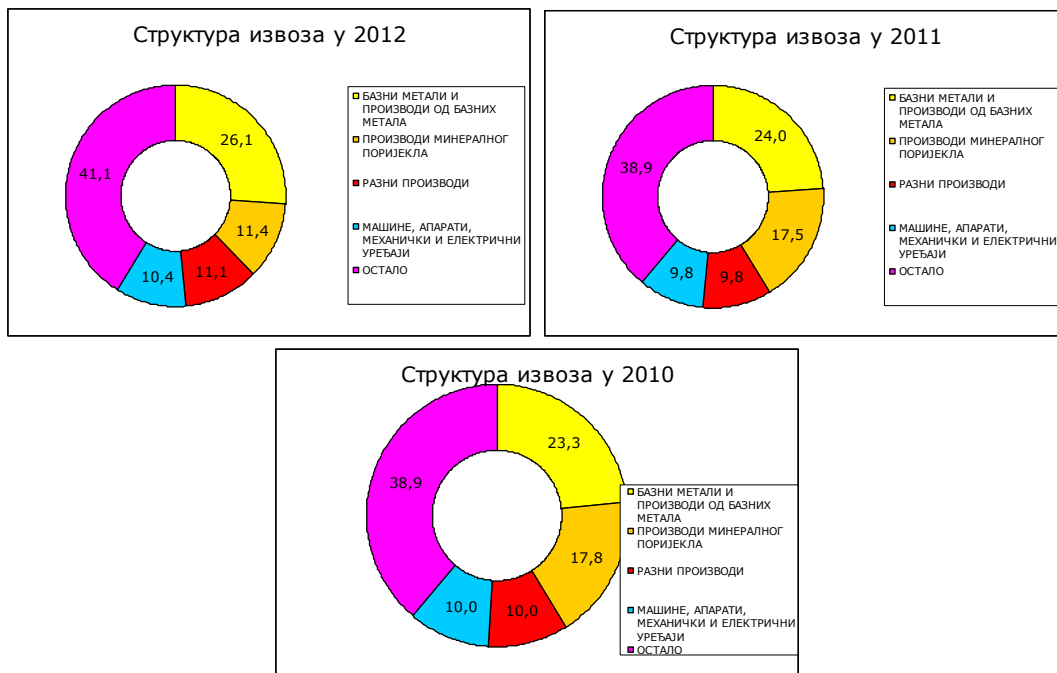
Кретање и структура извоза

На графикону 7 приказане су вриједности извоза на мјесечном нивоу за период 2007 – 2012. година. Може се примјетити да су рекордери у смислу вриједности извоза скоро сви мјесеци у 2011. години са изузетком мјесеца маја 2012. године. Исто тако, може се примјетити да, након снажног пада у 2009. години, вриједност извоза почиње снажно да расте током наредне двије године када долази до контракције у 2012. години услед пада потражње за извозним производима.

Графикон 7

На графиконима 8, 9 и 10 представљена је структура извоза током првих 5 мјесеци за 2010., 2011. и 2012. годину. Класификација је усклађена са одјељцима хармонизованог система.

Графикони 8, 9 и 10

Други по значајности су производи минералног поријекла. Под тим се подразумевају минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; електрична енергија; битуменске твари и минерални воскови. Може се примјетити да њихово учешће константно опада и то од нивоа 17,8% у 2010. години до нивоа од 11,4% у 2012. години.

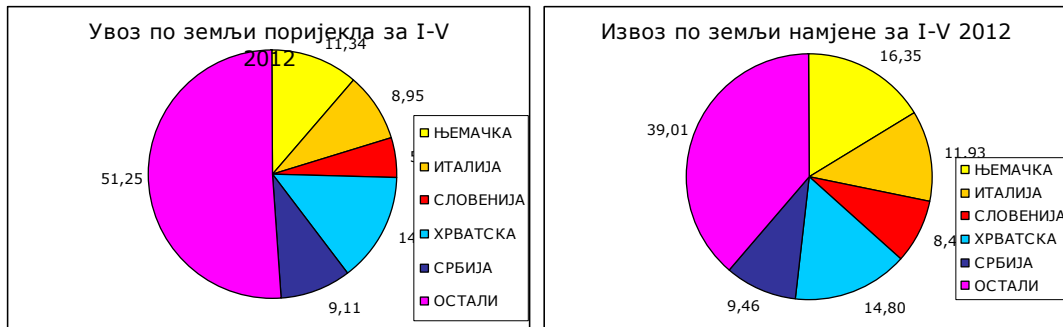
На трећем мјесту по значајности се налази група разни производи чије учешће достиже 11,1% у 2012. година. У тој групи производа доминира намјештај; носачи матраца; опрема за кревете и слични производи; свјетилке и друга расвјетна тијела која нису споменута нити укључена на другом мјесту; свијетлећи знакови, освијетљене плочице са натписом као и монтажне зграде. Интересантно је да је ова група производа полако преузимала примат од групе дрво и производи од дрвета што значи да се просјечно повећао степен финализације обраде дрвета који се пласира изван граница БиХ.

На четвртном мјесту по значајности се налази група производа машине, апарати, механички и електрични уређаји. Њихов удио достиже максимум у 2012. години износи 10,4% у укупној вриједности извоза. Ако се посматра сама структура ове групе производа може се видјети да на машине, апарате, механичке уређаје, котлове и њихове дијелове отпада око 70% док на електричне машине и опрему и њихове дијелове; апарате за снимање или репродукцију звука, телевизијске апарате за снимање или репродукцију слике и звука и дијелови и прибор за те производе отпада скоро 30%.

Најзначајнија група производа током посматране три године су базни метали и производи од базних метала. Њихово учешће константно расте и то са нивоа од 23,3% у 2010. години до нивоа од 26,1% у 2012. години. У њиховој структури предњаче жељезо и челик као и алуминијум и производи од алуминијума са учешћем од по сса. 33% и потом их слиједу производи од жељеза и челика са 20%.

Најзначајнији спољнотрговински партнери БиХ

На графикону 11 и 12 приказани су најзначајнији спољнотрговински партнери БиХ за период I-V 2012. године. Јасно се може видјети да се највише роба увозило из Хрватске и то 14,04% укупне вриједности увоза у посматраном периоду. Потом слиједе Њемачка са 11,34%, Србија са 9,11%, Италија са 8,95% и Словенија са 5,32%.

Графикони 11 и 12

Што се тиче вриједности извоза, Њемачка је апсорбовала 16,35% вриједности укупног извоза, затим слиједе Хрватска са 14,80%, Италија са 11,93%, Србија са 9,46% и Словенија са 8,46%.

Закључак

На овом мјесту је потребно указати на неколико кључних испољених тенденција у робној размјени БиХ са иностранством као и изазовима са којима ће се БиХ сусрести у блиској будућности. Према подацима који су били предмет анализе, може се видјети да вриједност увоза наставља да расте са доминантним учешћем производа минералног поријекла. Да ли ће се наставити испољени тренд зависи првенствено од потреба БиХ привреде као и од цијена сировог уља (нафте) на међународном тржишту. Оно што је евидентно је то да корелацијска веза вриједности увоза ове групе производа и прикупљене акцизне обавезе (која се обрачунава по литри) на деривате сировог уља (нафте) постаје слабија.

Исто тако, обим робне размјене се полако опоравља, али дефицит наставља да расте. Мјере које би довеле до смањења дефицита тј. раста потражње за извозним производима БиХ се налазе у рукама како домаћих тако и европских доносилаца одлука¹⁶. Тек синхронизоване мјере спољнотрговинске, монетарне и фискалне политике могу довести до повећања обима робне размјене, побољшања услова размјене¹⁷ и пожељног смањења спољнотрговинског дефицита.

Свакако да овдје не треба занемарити и политички консензус око унутрашњих, билатералних или мултилатералних питања која имају или могу имати снажан утицај на динамику и структуру робне размјене БиХ са иностранством. Питање уласка Хрватске у ЕУ половином наредне године као и реперкусије које ће имати тај догађај на трговинске односе са БиХ је једно од тренутно најважнијих. Стога је потребно процијенити да ли ће и у којој мјери овај догађај представљати структурни лом у смислу обима и смјера кретања будуће робне размјене, утицаја на макроекономски, макрофискални, али и микроекономске системе оних који су традиционално ослоњени на робну, а и сваку другу размјену са овом сусједном земљом.

¹⁶ БиХ је реализовала 46,7% увоза и 59,7% свог извоза на тржишту ЕУ за првих пет мјесеци 2012. године

¹⁷ Terms of trade

Консолидовани извјештаји

припремила: Александра Регоје, макроекономиста у Одјељењу

Табела 1. (Консолидовани извјештаји: БиХ, ентитети, ЈР)

Прелиминарни консолидовани извјештај укључује:

- приходе од индиректних пореза које прикупља Управа за индиректно опорезивање на Јединствени рачун,
- трансфере са Јединственог рачуна УИО,
- приходе и расходе буџета институција Босне и Херцеговине,
- приходе и расходе буџета Федерације БиХ,
- приходе и расходе буџета Републике Српске*

Извјештај не укључује неусклађене приходе прикупљене на ЈР УИО.

Табела 2 (Консолидовани извјештаји: Општа влада)

Прелиминарни консолидовани извјештај укључује:

- приходе и расходе буџета институција БиХ,
- приходе и расходе буџета ФБиХ и кантона, општина и фондова у ФБиХ,
- приходе и расходе буџета РС*, општина и фондова у РС,
- приходе и расходе буџета БД и фондова у БД.

Табела 3 (Консолидовани извјештаји: Централна влада)

Прелиминарни консолидовани извјештај укључује:

- приходе и расходе буџета институција БиХ,
- приходе и расходе буџета ФБиХ и кантона,
- приходе и расходе буџета РС*,
- приходе и расходе буџета БД.

*Обухваћено: (А) буџет Републике и ванбуџетска средства евидентирана у Главној књизи трезора РС, (Б) укупно ино-задужење за пројекте који се реализују преко општина и предузећа, (В) податке корисника буџета Републике који имају властите банковне рачуне (укључујући и неке јединице за имплементацију ино-пројеката формиране при министарствима)

Консолидовани извјештај: ЈР, Институције БиХ, ентитети, 2012

	I	II	II	IV	I-IV
Укупни приходи	418,2	402,4	533,6	502,8	1857,0
Порези	382,4	357,6	455,6	440,2	1635,8
Директни порези	23,4	27,8	58,3	40,6	150,0
Порези на доходак и добит	22,8	27,1	57,3	39,6	146,8
Порез на имовину	0,6	0,7	1,0	0,9	3,2
Индијектни порези (нето)	358,8	329,8	397,1	399,5	1485,2
ПДВ	217,9	210,1	264,0	252,3	944,3
Акцизе	105,9	85,2	91,1	102,9	385,2
Путарина	21,2	19,0	20,6	22,7	83,4
Царине	12,6	14,5	20,1	20,1	67,3
Остали индијектни порези	1,2	1,0	1,3	1,5	5,0
Остали порези	0,2	0,1	0,1	0,1	0,5
Доприноси за социјално осигурање	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Грантови од страних влада и међународних организација	1,8	1,1	0,6	1,0	4,5
Непорески приходи	33,8	43,2	77,7	61,9	216,6
Трансфери од осталих буџетских јединица	0,2	0,5	-0,3	-0,3	0,2
Укупни расходи	421,0	386,8	463,2	471,4	1742,5
Текући расходи	416,5	382,3	459,2	466,9	1724,9
Бруто плате и накнаде запослених	130,4	131,5	131,8	133,7	527,4
Издаци за материјал и услуге	13,3	17,2	24,1	30,7	85,3
Дознаке на име социјалне заштите	51,5	52,7	64,7	55,9	224,8
Издаци за камате	5,0	5,8	19,3	7,8	37,9
Издаци по основу камата у иностранству	4,2	4,4	9,8	6,6	24,9
Издаци по основу камата у земљи	0,8	1,4	9,6	1,2	13,0
Субвенције	2,2	2,4	3,9	14,0	22,5
Донације (нерезидентима)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Трансфери другим буџетским јединицама	40,9	39,9	40,1	51,2	172,1
Трансф. са ЈР (БД, кант, општине, фондови, дир. за цесте)	162,9	128,7	170,3	171,8	633,7
Други расходи	10,2	4,0	5,1	1,9	21,2
Нето издаци за нефинансијску имовину	4,6	4,5	4,0	4,6	17,6
Издаци за нефинансијску имовину	4,7	4,9	4,4	5,0	19,0
Примици од нефинансијске имовине	0,1	0,4	0,4	0,4	1,3
Бруто/Нето оперативни биланс (приходи минус текући расходи)	1,8	20,1	74,4	36,0	132,2
Нето позајмљивање/задуживање (укупни приходи минус укупни)	-2,8	15,6	70,4	31,4	114,6
Нето финансирање = (Минус) Нето позајмљивање/задуживање	2,8	-15,6	-70,4	-31,4	-114,6

Табела 1.

Консолидовани извјештај: Општа влада, 2012

	Q1
Укупни приходи	2.507,7
Порези	1.271,3
Директни порези	233,2
Порези на доходак и добит	208,1
Порези на плату и радну снагу	2,6
Порез на имовину	22,5
Индијектни порези	1.036,0
Остали порези	2,1
Доприноси за социјално осигурање	931,3
Грантови од страних влада и међународних организација	5,2
Непорески приходи	299,0
Трансфери од осталих буџетских јединица	1,0
Укупни расходи	2.523,0
Текући расходи	2.469,9
Бруто плате и накнаде запослених	801,2
Издаци за материјал и услуге	432,8
Дознаке на име социјалне заштите	1.043,8
Издаци за камате	37,0
Издаци по основу камата у иностранству	19,3
Издаци по основу камата у земљи	17,7
Субвенције	49,3
Донације (нерезидентима)	0,3
Трансфери другим буџетским јединицама	24,8
Други расходи	80,7
Нето издаци за нефинансијску имовину	53,2
Издаци за нефинансијску имовину	60,9
Примици од нефинансијске имовине	7,7
Бруто/Нето оперативни биланс (приходи минус текући расходи)	37,9
Нето позајмљивање/задуживање (укупни приходи минус укупни расходи)	-15,3
Нето финансирање = (Минус) Нето позајмљивање/задуживање	15,3

Табела 2.

Консолидовани извјештај: Централна влада, 2012

БиХ: Централна влада 2012	Q1
Укупни приходи	1.326,7
Порези	1.121,1
Директни порези	189,1
Порези на доходак и добит	180,1
Порези на плату и радну снагу	2,4
Порез на имовину	6,6
Индијектни порези	930,5
Остали порези	1,5
Доприноси за социјално осигурање	0,0
Грантови од страних влада и међународних организација	3,7
Непорески приходи	201,0
Трансфери од осталих буџетских јединица	0,8
Укупни расходи	1.247,9
Текући расходи	1.231,4
Бруто плате и накнаде запослених	682,8
Издаци за материјал и услуге	96,0
Дознаке на име социјалне заштите	216,8
Издаци за камате	31,7
Издаци по основу камата у иностранству	18,9
Издаци по основу камата у земљи	12,8
Субвенције	26,9
Донације (нерезидентима)	0,0
Трансфери другим буџетским јединицама	127,9
Други расходи	49,2
Нето издаци за нефинансијску имовину	16,5
Издаци за нефинансијску имовину	18,0
Примици од нефинансијске имовине	1,4
Бруто/Нето оперативни биланс (приходи минус текући расходи)	95,3
Нето позајмљивање/задуживање (укупни приходи минус укупни расходи)	78,8
Нето финансирање = (Минус) Нето позајмљивање/задуживање	-78,8

Табела 3.